

**ELEKTRONINIO PARAŠO PRIEŽIŪROS INSTITUCIJOS
LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTRONINIO PARAŠO ĮSTATYMO
ĮGYVENDINIMO METINĖ ATASKAITA**

Ataskaitos rengimo tikslas – įvykdyti Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo (toliau – Elektroninio parašo įstatymas) (Žin., 2000, Nr. 61-1827; 2002, Nr. 64-2572) 14 straipsnio nuostatą – parengti kasmetines šio įstatymo įgyvendinimo ataskaitas ir jas pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybei) ir Lietuvos Respublikos Seimui (toliau – Seimui).

Teisinė bazė

Viena iš pagrindinių sąlygų naudoti elektroninį parašą – elektroninį parašą reglamentuojanti teisės aktų bazė, kuri nesudaro kliūčių diegti ir naudoti elektroninį parašą (valstybinio audito ataskaitos, 53 valstybės institucijų ir verslo įmonių duomenys).

Svarbiausias teisės aktas, reglamentuojantis oficialių elektroninių dokumentų naudojimą - Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus įsakymas Nr. V-12 „Dėl elektroninių dokumentų valdymo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 7-268, Nr. 6). Deja, tik vienoje valstybės institucijoje - Lietuvos banke (tik dalinai) įdiegta dokumentų valdymo sistema yra pertvarkyta pagal nustatytus reikalavimus ir suderinta su valstybės archyvu, todėl įsakymo 2 punktą („iki 2008 m. sausio 1 d. turimas kompiuterizuotas dokumentų valdymo sistemas turi pertvarkyti pagal Elektroninių dokumentų valdymo taisyklių reikalavimus“) nėra įgyvendintinas. Siūloma parengti ir patvirtinti minėto įsakymo pakeitimą, susijusį su termino nukėlimu.

Siekdamas užtikrinti oficialių elektroninių dokumentų ir elektroninio parašo tarpusavio suderinamumą, elektroninių dokumentų mainus tarp valstybės institucijų, Komitetas 2006 m. parengė ir patvirtino Rekomendacijas dėl elektroninio dokumento turinio, pasirašyto elektroninio dokumento turinio ir elektroninio dokumento formatų naudojimo valstybės institucijoms ir įstaigoms elektroninėmis priemonėmis keičiantis oficialiais elektroniniais dokumentais patvirtinimo (Žin., 2006, Nr. 137-5261). Rekomenduojami elektroninio dokumento turinio, pasirašyto elektroninio dokumento turinio ir elektroninio dokumento formatai buvo pasirinkti vadovaujantis Europos Sąjungos standartais, prieinamumo (visos valstybės institucijos turi turėti priemones, kuriomis galima rengti, redaguoti ir skaityti tokio formato bylas), paplitimo (elektroninio dokumento turinio formatas turi būti naudojamas daugiau negu vienos kompanijos gaminamuose produktuose) ir perkeliamumo (elektroninio dokumento turinio formatą naudojanči programinė

įranga turi veikti įvairiose operacinėse sistemose) principais. Siekiant, kad visoms valstybės institucijoms būtų sudarytos galimybės be papildomų išlaidų tenkinti minėtas rekomendacijas, Komiteto interneto svetainėje pateikiami nemokami programinės įrangos paketai kiekvienai daliai - elektroninio dokumento turiniui formuoti, pasirašyti elektroninio dokumento turinį bei formuoti ir siųsti elektroninį dokumentą. Rekomendacijomis taip pat gali naudotis verslo įmonės ir kiti ūkio subjektai.

Siekdamas valstybės institucijų veiklos procesus pritaikyti elektroninių dokumentų naudojimui ir mainams, Komitetas parengė ir patvirtino Rekomendacijas dėl įstaigų darbo reglamentų, vidaus darbo tvarkų keitimui ir organizavimui diegiant elektroninį parašą, pereinant prie elektroninių dokumentų naudojimo (Žin., 2006, Nr. 137-5261). Rekomendacijų tikslas - patobulinti viešojo administravimo įstaigų darbo reglamentus, vidaus darbo tvarkas diegiant elektroninį parašą bei pereinant prie oficialių elektroninių dokumentų naudojimo.

Lietuvoje vis dar lieka praktiškai neįgyvendinamas Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (Žin., 1999, Nr. 60-1945; 2002, Nr. 123-5557; 2003, Nr. 104-4637; 2005, Nr. 76-2746; Žin., 2006, Nr. 77-2975, Nr. 132-4990), kurio 23 straipsnio nuostata reikalauja, kad kiekvienas viešojo administravimo subjekto atsakymas į skundą, pateiktą elektroniniu paštu ir pasirašytą elektroniniu parašu, turi būti siunčiamas elektroniniu paštu bei pasirašytas institucijos vadovo arba jo įgalioto pareigūno ar valstybės tarnautojo saugiu elektroniniu parašu. Kad būtų pasiektas šis tikslas, Komitetas aprūpina valstybės institucijas reikiama elektroninio parašo įranga ir sertifikatais, o nuo 2008 m. tokia galimybė bus realizuota naujų valstybės tarnautojų pažymėjimų (lustinių kortelių su elektroninio parašo sertifikatais) pagalba.

Kvalifikuotus sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai

Lietuvoje registruotas kvalifikuotus sertifikatus sudarantis sertifikavimo paslaugų teikėjas UAB "Skaitmeninio sertifikavimo centras" per 2005 – 2006 m. sudarė virš 100 kvalifikuotų sertifikatų (Komiteto užsakymu, valstybės institucijų vadovams). Tokių sertifikavimo paslaugų teikėjų skaičius kai kuriose Europos Sąjungos šalyse siekia 23, tačiau yra šalių, kuriose nėra nė vieno teikėjo. Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos nare, tiek Lietuvos, tiek ir kitų Europos Sąjungos šalių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudaryti sertifikatai laikomi lygiaverčiais, taip užtikrinant laisvą prekių ir paslaugų judėjimą (Elektroninio parašo direktyvos reikalavimas).

Komiteto duomenimis Lietuvoje jau naudojamosi ir užsienio valstybių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytais kvalifikuotais sertifikatais – telekomunikacijų bendrovė UAB „Omnitel“ atlieka kvalifikuotus sertifikatus sudarančio sertifikavimo paslaugų teikėjo Estijos AS „Sertifitseerimiskeskus“ registravimo tarnybos funkcijas. Estijos sertifikavimo paslaugų teikėjo

sudarytais sertifikatais naudojamosi ir Valstybinė kelių transporto inspekcijos prie Susisiekimo ministerijos vykdomame skaitmeninių tachografų projekte.

Elektroninio parašo diegimas Lietuvoje

Parodos „Infobalt'2006“ metu (2006 m. spalio 18 d.) Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas ir Lietuvos įmonės - „Omnitel“, „Bitė Lietuva“, AB bankas „Hansabankas“, AB SEB Vilniaus bankas bei asociacija „Langas į ateitį“ pasirašė „Elektroninio parašo proveržio“ programą. Šios programos tikslas - sudaryti palankias sąlygas elektroniniam parašui plisti Lietuvoje, kad per trejus ateinančius metus saugaus elektroninio parašo infrastruktūros naudojimas Lietuvoje taptų masinis, o aktyviai besinaudojančių šia infrastruktūra interneto ir mobiliųjų vartotojų skaičius siektų ne mažiau kaip 300 000 asmenų. Programoje dalyvaujančios šalys sutarė suderinti techninius sprendimus ir 2007 m. masinei rinkai pateikti paslaugas, kuriose būtų naudojamas elektroninis parašas. Daug dėmesio programoje skiriama šios technologijos pristatymui rinkoje ir visuomenės švietimui. "Elektroninio parašo proveržio" programa yra atvira, prie jos vėliau prisijungė naujos organizacijos (AB bankas „DnB NORD“, AB "bankas „PAREX“, SODRA, VRM). Šios programos darbo grupė rengia rekomendacinius techninius dokumentus, kurių laikantis būtų užtikrintas elektroninio parašo suderinamumas tarp valstybės institucijų, verslo įmonių ir piliečių. Programos koordinacinis komitetas jau patvirtino programos darbo reglamentą bei „PKI specifikacijos“ dokumentą. Programos darbo grupės veikloje taip pat dalyvauja Komitetas bei Valstybinis informacinių technologijų institutas. Šios programos pagrindu buvo sukurta darbo grupė, kuri turi parengti vieningas elektroninio parašo taisykles (bendrosios dalies techninių ir procedūrinių reikalavimų rinkinį, parengtą ar pasirinktą parašo naudotojų parašui kurti ir tikrinti, naudojamą parašo galiojimui patvirtinti). Šios darbo grupės veikloje dalyvauja IT įmonės (UAB „Microsoft Lietuva“, UAB „Penki kontinentai“, UAB „Alna“, UAB „Baltic Amadeus“, UAB „Informacinės Technologijos“, UAB „Etnomedijos Intercentras“, UAB „Sintagma“, UAB „Iterija“, UAB „Doclogix“ ir kt.), kurių veikla siejama su elektroninio parašo infrastruktūra (programinės įrangos, dokumentų valdymo sistemų gamintojai).

"Elektroninio parašo proveržio" programa sprendžia ir kitą uždavinį – kaip paskatinti elektroninio parašo diegimą taip, kad jis taptų fiziškai (registravimo tarnybos visoje Lietuvoje) ir finansiškai prieinamas kiekvienam šalies gyventojui, o prie pačios programos kviečiamos prisijungti ir kitos įmonės, institucijos bei organizacijos.

Komitetas nuo 2005 m. vykdo „Elektroninio parašo infrastruktūros valstybės institucijose plėtros“ projektą, kurio tikslas - sudaryti valstybės institucijoms reikiamas sąlygas naudoti elektroninį parašą elektroninių dokumentų pasirašymui ir mainams tarp valstybės

institucijų bei viešųjų paslaugų teikimui elektroniniu būdu. Projekte dalyvauja ir elektroninio parašo įranga dalinai yra aprūpinta 61 valstybės institucija, o Komitetas teikia sertifikavimo paslaugas apie vienam tūkstančiui valstybės tarnautojų. Šiuo metu yra išduodamos lustinės kortelės be atspausdintos vizualios informacijos, tačiau planuojama, kad nuo 2008 m. bus išduodami naujo pavyzdžio valstybės tarnautojų pažymėjimai – lustinės kortelės su elektroninio parašo sertifikatais. Šį projektą Komitetas vykdo kartu su Vidaus reikalų ministerija. Komitetas vykdo projekto administratoriaus, sertifikavimo paslaugų teikėjo bei pažymėjimų techninio aptarnavimo funkcijas, Asmens dokumentų išrašymo centras prie Vidaus reikalų ministerijos - lustinių kortelių personalizavimo, išdavimo funkcijas, Valstybės tarnybos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos - registravimo tarnybos, užsakymų formavimo funkcijas. Tikimasi, kad iki 2009 m. pradžios visi valstybės tarnautojai (išskyrus statutinius) bus aprūpinti naujo pavyzdžio valstybės tarnautojų pažymėjimais su elektroninio parašo sertifikatais. Numatoma, kad valstybės tarnautojo pažymėjimas ne tik patvirtins valstybės tarnautojo statusą, bet ir suteiks galimybę valstybės tarnautojui pasirašyti dokumentą saugiu elektroniniu parašu bei dirbti su valstybės informacinėmis sistemomis, siųsti duomenis ir elektroninius dokumentus saugiu valstybiniu duomenų perdavimo tinklu ir internetu. Minėto projekto rezultatai leis įgyvendinti ir Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo nuostatas (valstybės tarnautojams pasirašyti saugiu elektroniniu parašu).

Komitetas, siekdamas sudaryti galimybę tiek valstybės tarnautojams, tiek ir kitiems asmenims pasirašinėti elektroniniu parašu savo interneto svetainėje, platina nemokamą elektroninio parašo formavimo ir tikrinimo taikomąją programinę įrangą, formuojančią elektroninius parašus pagal Lietuvos standartą LST ETSI TS 101 903 „Patobulintieji XML elektroniniai parašai (XAdES)“, dokumentų mainų modulį (DMM) bei elektroninio parašo nuotolinio mokymo sistemą, kurios pagalba visi Lietuvos piliečiai gali susipažinti su elektroninio parašo technologija, teisiniu reglamentavimu, žiūrėti vaizdo siužetus, laikyti testus. Tolimesnis nuotolinio mokymo sistemos pildymas planuojamas už Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas.

Š.m. sausio mėn. Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymu buvo patvirtinta Komiteto parengta „Elektroninio parašo mokymo programa valstybės tarnautojams“ (105 akad. val.).

SODRA kuria „Elektroninių socialinio draudimo formų priėmimo ir apdorojimo sistemą“, kurią įdiegus bus priimami elektroniniai socialinio draudimo pranešimai, pasirašyti kvalifikuotu elektroniniu parašu, saugus elektroninis parašas pritaikytas asmens identifikavimui sistemoje. Planuojama, kad nauja sistemos kūrimo, diegimo ir bandomosios eksploatacijos darbai bus baigti 2008 m. pradžioje.

Krašto apsaugos ministerija rengiasi naudoti elektroninį parašą derinant vidinius dokumentų projektus, susirašinėjant Krašto apsaugos sistemoje bei svarsto galimybę sudaryti sąlygas elektroniniu būdu užsakyti pažymas iš Krašto apsaugos archyvo prie Krašto apsaugos ministerijos ir Karo prievolės administravimo tarnybos prie Krašto apsaugos ministerijos.

Vidaus reikalų ministerija rengiasi teikti fizinių asmenų teistumo/neteistumo pažymų užsakymo paslaugą, taip pat rengiasi teikti paraišką daugiafunkcinių asmens tapatybės kortelių diegimo projekto finansavimui gauti. Vykdam šį projektą šiuo metu jau yra parengta "Daugiafunkcinių mikroprocesorinių asmens dokumentų išrašymas ir panaudojimas" galimybių studija, kurioje elektroninių asmens tapatybės kortelių (eID) išdavimas Lietuvoje numatytas nuo 2009 m.

Sveikatos apsaugos ministerija numato Europos Sąjungos Tarybos reglamentu 1408/71/EEC „Dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, persikeliantiems Bendrijoje“ nustatytų formų keitimąsi elektroniniu būdu nuo 2009 m.

Asmens dokumentų išrašymo centras prie Vidaus reikalų ministerijos jau nuo 2006 m. vidurio naudoja elektroninį parašą išrašant ir išduodant biometrinius pasus (atitinkančius ICAO standartus).

Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos numato naudoti elektroninį parašą įforminant muitinės centralizuotas procedūras (Europos Sąjungos mastu), nes muitinės teikiamos paslaugos reikalauja užtikrinti duomenų autentiškumą.

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija kuria draudimo rinkos duomenų apdorojimo ir analizės informacinę sistemą, susijusią su elektroninio parašo paslaugomis.

Lietuvos banke nuo 2002 m. veikia elektroninio sertifikavimo sistema. Ši sistema yra uždara, todėl, remiantis Elektroninio parašo įstatymo 8 straipsnio 3 dalimi, vadovaujamosi sutartimis paremta sertifikavimo strategija. Sertifikavimo sistema skirta Lietuvos banko informacinėms sistemoms, kuriose naudojamas elektroninis parašas, aptarnauti.

Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos ruošiasi sukurti ir įdiegti vartotojų skundų ir prašymų nagrinėjimo internetinę sistemą, kurios pagalba vartotojai galės pateikti tarybai prašymą elektroniniu būdu.

Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba teikia paslaugas naudodamasi „viešo raktų infrastruktūra“ – elektroninių ryšių tinklų ir elektroninių ryšių paslaugų teikėjams, privalantiems teisės aktų nustatyta tvarka pranešti tarnybai apie ketinimą verstis elektroninių ryšių veikla, sudaryta galimybė duomenis teikti per apsaugotos prieigos interneto tinklalapį. Tarnyboje taip pat veikia Elektroninių dokumentų teikimo sistema, kuri sudaro galimybę teikti ir gauti

dokumentus elektroniniu būdu. Šios paslaugos naudotojai pateikia elektroninius dokumentus, kurie sistemoje yra pasirašomi elektroniniu parašu.

Šiaulių apskrities viršininko administracijos pavyzdžiu visose Lietuvos Respublikos apskrityse 2006 m. įgyvendintas investicijų projektas „Tipinės apskrities viršininko administracijos informacinės sistemos plėtra ir diegimas Lietuvos Respublikos apskrityse“. Šio projekto metu visoms apskričių viršininkų administracijoms ir visoms savivaldybėms sukurtos vienodos galimybės teikti elektronines paslaugas, organizuoti elektroninio parašo naudojimą bei elektroninių dokumentų mainus.

Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos rengiasi teikti paslaugas, remdamasis Elektroninio parašo įstatymu bei įgyvendindamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl Paslaugų vidaus rinkoje – juridinių ir fizinių asmenų prašymų dėl Departamento reguliavimo sričiai deleguotų administracinių sprendimų priėmimo.

Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, vadovaudamasi Elektroninio parašo įstatymu ir naudodama „viešo rakto infrastruktūrą“, numato teikti tokias paslaugas: paslauga duomenų subjektui įgyvendinant duomenų subjekto teisę susipažinti su savo asmens duomenimis, informacijos apie duomenų subjektų duomenis surinkimas, pranešimų iš duomenų valdytojų apie duomenų tvarkymą priėmimas, išankstinės patikros formų iš duomenų priėmimas, susirašinėjimas su duomenų valdytojais. Inspekcija ketina pasirinkti kvalifikuotus sertifikatus sudaranti sertifikavimo paslaugų teikėją, iš kurio pirks sertifikatų sudarymo, duomenų teikimo elektroninio parašo naudotojams bei laiko žymos formavimo ir tikrinimo paslaugas. Likusiems inspekcijos darbuotojams bus sudaromi Komiteto išduodami sertifikatai.

Lietuvos valstybinė darbo inspekcija rengiasi teikti piliečių prašymų priėmimo bei darbuotojų saugos ir sveikatos dokumentų mainų su darbdaviais viešąsias elektronines paslaugas.

Valstybinė kelių transporto inspekcija prie Susisiekimo ministerijos 2007 m. planuoja pradėti teikti 3-čio lygio elektroninę paslaugą – sudaryti galimybę fiziniams ir juridiniams asmenims prašymus dėl skaitmeninių tachografų kortelių išdavimo pateikti „on-line“ būdu.

Valstybės įmonė Seimo leidykla „Valstybės žinios“ rengiasi elektroniniame formate platinamus oficialius leidinius „Valstybės žinios“ ir „Informaciniai pranešimai“ pasirašyti elektroniniu parašu.

Apibendrinant valstybės institucijų ir verslo įmonių vykdomas iniciatyvas ir projektus, galima teigti, kad elektroninio parašo poreikis bei pačių paslaugų pasiūla auga.

Pagrindinės problemos ir jų sprendimo būdai

Šiuo metu Europos Sąjungoje ir Lietuvoje sprendžiama elektroninio parašo suderinamumo problema. Net ir vadovaujantis Europos Sąjungos standartais ar Komiteto Rekomendacijomis, vis tiek išlieka techninio nesuderinamumo problema, kuri kelia grėsmę dėl priklausomybės nuo vieno programinės įrangos gamintojo ar paslaugų teikėjo. Šiam tikslui verslo įmonės ir valstybės institucijos dirba kartu, siekdamos sukurti visus reikiamus elementus (dokumentus), kad atviri elektroninio parašo sprendimai būtų tarpusavyje suderinti. Sprendžiant šią problemą pasitelkiama užsienio šalių gera praktika bei bandomas pasiekti suderinamumas tarp Baltijos šalių.

Elektroninio parašo technologijos išlieka saugios, tačiau pakankamai brangios, todėl šiuo metu yra svarstoma subsidijavimo Lietuvos piliečių aprūpinimo kvalifikuotai sertifikatais, galimybė. Manoma, kad dalinis finansavimas, patogus paslaugų užsakymas (registravimo tarnybos visoje Lietuvos teritorijoje) bei didelį vartotojų kiekį patrauksiančios paslaugos turėtų paskatinti elektroninio parašo naudojimą plačiu mastu.

Taip pat išlieka viena iš pagrindinių - elektroninių dokumentų saugojimo problema. Šiuo metu valstybės archyvai nėra pasirengę priimti saugoti elektroninius dokumentus, taip pat nėra nustatyta elektroninių dokumentų perdavimo į valstybės archyvus tvarka, kuri užtikrintų sėkmingą elektroninių dokumentų perdavimą ir jų saugojimą valstybės archyvuose. Š. m. kovo mėn. Lietuvos archyvų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbė atvirą konkursą galimybių studijai elektroninių dokumentų saugojimo valstybės archyvuose infrastruktūrai sukurti ir techninei specifikacijai parengti.

Ateities uždaviniai

Artimiausiu laikotarpiui numatoma:

- Skatinti valstybės institucijas pertvarkyti kompiuterizuotas dokumentų valdymo sistemas pagal Elektroninių dokumentų valdymo taisyklių reikalavimus bei vykdyti oficialių elektroninių dokumentų mainus;
- Aprūpinti valstybės tarnautojus elektroninio parašo formavimo priemonėmis, siekiant modernizuoti valstybės valdymą bei įgyvendinti Viešojo administravimo įstatymą;
- Suteikti prieinamą ir patogią galimybę Lietuvos gyventojams pradėti naudotis elektroniniu parašu pagal „Elektroninio parašo proveržio programą“;

- Įgyvendinant valstybės tarnautojų elektroninio parašo mokymo programą modernizuoti nuotolinio mokymo sistemą ir papildyti naujomis mokymo priemonėmis;
- Išplėsti valstybės tarnautojų bei kitų asmenų kompetenciją elektroninio parašo ir oficialių elektroninių dokumentų naudojimo srityse;
- Tobulinti elektroninio parašo teisinę bazę ir standartizavimą pagal įgytą patirtį, siekiant suderinamumo bei atitikimą Europos Sąjungos reikalavimams;
- Sudaryti sąlygas plataus atvirų standartų ir tipinių elektroninio parašo sprendimų naudojimui.

Išvados

- Elektroninį parašą reglamentuojanti teisės aktų bazė nesudaro kliūčių diegti ir naudoti elektroninį parašą.
- Elektroninio parašo naudojimo poreikis valstybės institucijose sparčiai auga, sukurta ir laisvai platinama elektroninio parašo formavimo ir tikrinimo programinė įranga suteikia galimybę pasirašyti elektroninius duomenis saugiu elektroniniu parašu.
- Elektroninio parašo diegimas ir naudojimas Lietuvoje Europos Sąjungos kontekste nėra lėtas, tačiau tikslinga jį paspartinti vykdant „Elektroninio parašo proveržio programos“, valstybės tarnautojų pažymėjimų ir elektroninės asmens tapatybės kortelės projektus.
- Verslo įmonės kartu kuria ir vykdo bendrus elektroninio parašo įdiegimo bei populiarinimo projektus, kurių pagrindu 2007 m. viduryje numatomas naujų elektroninių paslaugų atsiradimas.
- Vadžios institucijų ir verslo įmonių bendras siekis ir bendradarbiavimas paspartins rinkos elektroninio parašo naudojimui sukūrimą ir pačių paslaugų pasiūlą.

Direktorius

Aurimas Matulis